

**РЕЗЮМЕТА НА РЕЦЕНЗИРАНИТЕ ПУБЛИКАЦИИ НА ГЛ. АС. Д-Р МИЛЕН
ТОДОРОВ ЛЮБЕНОВ – НА БЪЛГАРСКИ И АНГЛИЙСКИ ЕЗИК**

1. Любенов, М. *Европейски партийни системи. Сравнителен анализ на 20 демокрации (1945-2020)*. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2021, с. 254, ISBN 978-954-07-5135-1

Резюме: В книгата е защитена тезата, че институционализацията и развитието на европейските партийни системи зависи от избрания път. Теорията за избрания път разкрива причините за различните траектории на развитие на политическите партии и партийни системи. Защо например европейските партии се различават в организационно отношение от американските? Как можем да обясним слабата институционализация на партийните системи в Латинска Америка, което и днес е една от най-съществените им характеристики? Зависимостта от избрания път има ключова роля за различните степени на институционализация на западноевропейските партийни системи и тези в посткомунистическите европейски демокрации.

Книгата разглежда развитието на 20 европейски партийни системи в периода 1945-2020. Краят на Втората световна война като отправна точка на анализа е избран с оглед защитаваната от мен концепция, че развитието на партийните системи зависи от първоначално избрания път, а следвоенният период се свързва с промяна на посоката на обществено-политическото развитие, с ново преучредяване на обществения договор в редица държави, някои от които приемат нови конституции. Втората световна война е и критичен момент, който променя из основи пътя на развитие на европейските държави, особено след началото на Студената война и двублоковото разделяне на Европа.

Избраните партийни системи включват страни с различна траектория на политическо развитие и демократизация. Страни като Испания, Португалия и Гърция, които се демократизират в края на 70-те години на XX в., са включени в изследването, като основните индикатори обект на анализ, започват с периода на тяхната демократизация и провеждането на първите свободни избори. Преходът към демокрация е критичен момент, от който в голяма степен зависи избраният път, защото не само задава институционалната

рамка с приемането на нови конституции в тези страни, но и се оказва решаваща предпоставка за възникването на нови политически партии и последвалото развитие и институционализацията на партийните системи. Това важи и за страните от Източна Европа, които се демократизират през 1990 г., след рухването на комунизма и края на Студената война. Избраните 6 случая са в няколко основни групи, които покриват не само определени регионални особености, но преди всичко – различния път към демократизация и провеждане на политически и икономически реформи. Полша, Чехия и Унгария - представители на Вишеградската група, извършват бързи икономически реформи в началото на 90-те години, което ускорява тяхното развитие в посока евроатлантическа интеграция. България поема по различен път – приемане на нова конституция и забавени икономически реформи, които се случиха в края на 90-те години, късен консенсус по отношение на геополитически избор, особено за членството в НАТО. Естония типичен представител на Балтийските държави, а Хърватска като част от Западните Балкани, която заради войните в бивша Югославия в началото на 90-те години на XX в., извървя съвсем различна траектория на развитие и се присъедини най-късно към ЕС сред всички 20 изследвани случаи. Останалите западноевропейски държави обект на изследването са: Германия, Австрия, Великобритания, Ирландия, Франция, Италия, Швеция, Дания, Финландия, Белгия и Нидерландия.

Тези 20 държави представят различни по характер и историческо развитие партийни системи. Независимо от различията, които извървяват в своята еволюция, общата обяснителна парадигма, свързана с избрания път, е в състояние да докаже, че основните партии, които участват в началната институционализация на партийната система след периоди на политическа трансформация, получават съществено предимството пред бъдещите си конкуренти.

Болшинството от съвременните изследвания на политическите партии и европейските партийни системи са посветени на промяната и на новите претенденти, които се появяват навсякъде в Европа. Тези претенденти с някои изключения са предимно нишови партии – малки по електорална подкрепа, които не застрашават хегемонията на традиционните партии. Целта на настоящото изследване е да обърне фокуса – да анализира причините, които дават отговор на въпроса: защо старите партии оцеляват и продължават да бъдат съществен политически фактор.

Първоначално е представена теорията за избрания път, който е част от т.нар. нов институционализъм. След това е направен обширен преглед на развитието на кливиджите в европейските демокрации и тяхната роля за структурирането на партийните системи и групирането на избирателите. Разгледани са причините за отслабването на традиционните кливиджи и последиците, които това носи за промяната на партийните системи. Съществено място в книгата заемат новите кливидж деления, довели до появата на нови политически партии, които промениха политическия дискурс и поставиха на дневен ред нови теми, отиващи отвъд класическото ляво и дясно. Анализирани са причините за успеха на традиционните партии и доколко новите партии претенденти отправят предизвикателство за тяхната доминация. Съществен акцент в книгата заема нарастващата фрагментация на партийните системи и как това се отразява на промяната на партийните системи и на тяхната институционализация. Специална глава е посветена на популизма и популистките партии, които са разгледани в контекста на картелизацията на партийните системи в Европа.

Abstract: The book argues that the institutionalization and development of European party systems can be explained in terms of path dependence. The theory of path dependence reveals the reasons for the different trajectories of development of political parties and party systems. Why, for example, do European parties differ organizationally from American ones? How can we explain the weak institutionalization of party systems in Latin America, which is still one of their most important characteristics today? Path dependence plays a key role in the different degrees of institutionalization of Western European party systems and those in post-communist European democracies.

The book examines the development of 20 European party systems in the period 1945-2020. The end of the Second World War was chosen as a starting point for the analysis in view of the concept I defended, mainly that the development of party systems depends on the initially chosen path, and the postwar period is associated with a change in socio-political development, with a new reorganization of public treaty in a number of countries, some of which adopt new constitutions. World War II was also a critical moment that fundamentally changed the development path of European countries, especially after the beginning of the Cold War and the two-bloc division of Europe.

The selected party systems include countries with different trajectories of political development and democratization. Countries such as Spain, Portugal and Greece, which democratized in the late 1970s, were included in the study and the main indicators subject of analysis start with the period of their democratization and the first free elections. The transition to democracy is a critical moment which largely depends on path dependence, because it not only sets the institutional framework with the adoption of new constitutions in these countries, but is also a crucial prerequisite for the emergence of new political parties and the subsequent development and institutionalization of party systems. This is also true for the countries from Eastern Europe, which democratized in 1990, after the collapse of communism and the end of the Cold War. The chosen 6 cases are in several main groups, which cover not only regional features, but above all - a different path to democratization and achievement of political and economic reforms. Poland, the Czech Republic and Hungary, members of the Visegrad Group, implemented rapid economic reforms in the early 1990s, which accelerated their way towards European integration. Bulgaria took a different path - adopted a new constitution and delayed economic reforms that took place in the late 1990s, achieved a late consensus on its geopolitical choice, especially for NATO membership. Estonia is a typical representative of the Baltic States, and Croatia as part of the Western Balkans, which due to the wars in the former Yugoslavia in the early 1990s, followed a completely different trajectory and joined the EU at the latest among all 20 cases studied. The other Western European countries studied are: Germany, Austria, Great Britain, Ireland, France, Italy, Sweden, Denmark, Finland, Belgium and the Netherlands.

These 20 countries represent party systems of different character and historical development. Despite the differences in their evolution, the general explanatory paradigm associated with path dependence is able to prove that the main parties involved in the initial institutionalization of the party system after periods of political transformation gain a significant advantage over their future competitors.

Most of the contemporary research on political parties and European party systems is devoted to the change and to the new challenger parties that are emerging throughout Europe. These contenders, with some exceptions, are mostly niche parties - small in electoral support, which do not threaten the hegemony of traditional parties. The purpose of this study is to reverse the focus - to analyze the reasons that answer the question: why the old parties survive and continue to be a significant political factor.

Initially, the theory of path dependence was presented, which is part of the so-called new institutionalism. This is followed by an extensive review of the development of cleavages in European democracies and their role in structuring party systems and grouping voters. The reasons for the weakening of the traditional cleavages and the consequences that this has for the change of the party systems are analysed. A significant place in the book is devoted to the new cleavage divisions, which led to the emergence of new political parties that changed the political discourse and put on the agenda new topics that go beyond the classical left and right. The reasons for the success of the traditional parties and the extent to which new challenger parties send a proposal for their dominance are studied. A significant emphasis in the book is put on the creation of fragmentation of party systems and how this affects the change of party systems and their institutionalization. A special chapter is devoted to populism and populist parties, which are explored in the context of the cartelization of party systems in Europe.

2. Любенов, М. *Политическите партии: институционализация и организационно развитие*. Издателство „Наука и общество“, София, 2021, с. 152, ISBN 978-619-7000-06-1

Резюме: Книгата разглежда организационната трансформация на партиите от тяхното възникване до днес. Еволюцията и институционализацията на партиите са процес на промяна и адаптация в резултат на различни институционални фактори и исторически процеси. В книгата е защитена тезата, че партиите не трябва да бъдат разглеждани като статична величина, а като динамична променлива, която трансформира сама себе си, както във функционален, така и в организационен план. Съвременните партии са преди всичко конкуриращи се лидерски групи от професионални политици, „кухи черупки“, изпразнени от идеологическо съдържание, а не толкова инструменти за гражданско представителство. Въпреки това партиите нямат конкуренти по отношение на институционалните им функции, свързани с държавното управление.

Abstract: The book examines the organizational transformation of parties from their inception to nowadays. The evolution and institutionalization of parties are a process of change and adaptation as a result of various institutional factors and historical processes. The book defends the thesis that parties should not be considered as a static quantity, but as a dynamic variable that transforms

itself, both functionally and organizationally. Modern parties are primarily competing leadership groups of professional politicians, “hollow shells”, emptied of ideological content, rather than tools for civic representation. However, the parties have no competitors in terms of their institutional functions, related to government.

3. Любенов, М. Българската партийна система: възникване на нов тип кливидж „център-периферия“. В: списание „Политически изследвания“, бр.1/2008, с. 45-69

Резюме: Статията представлява емпирично изследване на факторите, които способстват за групирането и структурирането на партийните предпочитания в България. Основен акцент е поставен върху мотивацията, основанията и причините за един или друг политически избори, който правят гражданите. Разграничени са две относително различни по характер партийни системи в България. Партийната система на прехода се основава на отношението към миналото и противопоставянето комунизъм- антикомунизъм. След изчерпването на този кливидж партийната система в страната се дезинтегрира и навлиза в нов етап на развитие, характеризиращ се със слаба институционализация. Тази трансформация е разгледана в по-общия контекст на кризата на представителните функции на партиите и засилването на популизма в съвременните европейски демокрации.

Abstract: The article is an empirical study of the factors that contribute to the grouping and structuring of party preferences in Bulgaria. The main emphasis is placed on the motivation, grounds and reasons for one or another political choice made by the citizens. There are two relatively different party systems in Bulgaria. The party system of transition is based on the attitude towards the past and the opposition communism-anti-communism. After the exhaustion of this cleavage, the party system in the country is disintegrated and entered a new stage of development, characterized by weak institutionalization. This transformation is analysed in the more general context of the crisis of party representation and the rise of populism in the contemporary European democracies.

4. Karasimeonov G. and M. Lyubenov. Bulgaria. In: Berglund, S., Ekman, J., Deegan-Krause, K. and T. Knusten (eds.), *The Handbook of Political Change of Eastern Europe. Third Edition*. Edward Elgar, 2013, pp. 407-442. ISBN 978-0-85793-537-3

Резюме: В студията се твърди, че слабата кливидж структура в България е една от основните причини за ниското ниво на институционализация на партийната система. Колкото по-силно е влиянието на кливиджите, толкова по-ниско ще бъде нивото на електорална нестабилност. Главата е разделена на три основни части. Първата част е посветена на първата посткомунистическа партийна система в България през 1990-те години. Втората част разглежда проблемите на съвременната партийна система и възхода на популизма. Последният раздел представя емпирично изследване на кливиджите в страната.

Abstract: This chapter argues that the weak cleavage structure in Bulgaria is one of the main reasons behind the low level of party system institutionalization. The greater the strength of the cleavages, the lower the level of electoral instability will be. The chapter is divided into three main sections. The first one is devoted to the first post-communist Bulgarian party system of the 1990s. The second section explores the problems of the contemporary party system and the rise of the populism. The last section presents an empirical study of the cleavage structures in the country.

5. Любенов, М. Българските конституции: политически и институционални измерения, в: *Българските конституции*. Издателство „Българска история“, 2020, с. 9-37, ISBN 978-619-7496-68-0

Резюме: Текстът е уводната студия в книгата Българските конституции. Разглежда историческия и политически контекст по време на дебата по приемането на четирите конституции. Направен е преглед на основните институции и техните функции. Разгледани са въпроси, свързани с разпоредби в конституциите, които се отнасят до изборното право, правата и свободите на гражданите, собствеността.

Abstract: The text is the introductory study in the book Bulgarian Constitutions. It examines the historical and political context during the debate on the adoption of the four constitutions. An overview of the main institutions and their functions has been made. The study explores issues linked to provisions in the constitutions such as the right to vote, the rights and freedoms of citizens, property.

6. Lyubenov, M. Bulgaria. In: Gagatek W. (ed.). *The 2009 Elections to the European Parliament. Country Reports*. European University Institute Press, Florence, 2010, pp. 53-58, ISBN 978-92-9084-051-0

Резюме: Тази глава от книгата прави анализ на проведените в България избори за Европейски парламент през 2009 г. Главата следва общата рамка на книгата с предварително зададените структура и индикатори, включващи политическия контекст, основните теми на кампанията и нейното провеждане, резултатите от изборите. Защитена е тезата, че резултатите от изборите имат непосредствено влияние върху проведените парламентарни избори в страната месец по-късно.

Abstract: This book chapter analyzes the European Parliament elections in Bulgaria in 2009. The chapter follows the general framework of the book with the pre-set structure and indicators, including the political context, the main topics of the campaign and its conduct, the election results. It argues that the election results have a direct impact on the parliamentary elections held in the country a month later.

7. Любенов, М. Кливиджи и партийни системи. В: Любенов, М. (ред. и състав.), *Българската политология пред предизвикателствата на времето. Сборник в чест на 60-годишнината на проф. Георги Карасимеонов*. Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2010, с. 247-265, ISBN 978-954-07-3055-4

Резюме: Статията прави преглед на теорията за кливиджите. Анализирани са съдържателните характеристики на понятието „кливидж“ и тяхната роля за структурирането на партийните системи и групирането на избирателите. Направено е разграничение между реален кливидж и „кливидж потенциал“.

Abstract: The article reviews the theory of cleavages. The content characteristics of the concept of „cleavage“ and their role in the structuring of party systems and the grouping of voters are analyzed. A distinction is made between real cleavage and „cleavage potential“.

8. Любенов, М. Партийна система без системност. В: *Демокрацията в България през XXI в.* Велико Търново, 2010, с. 36-46, ISBN 978-954-9469-05-9

Резюме: Статията изследва характеристиките на партийната система в България след изчерпването на кливиджа комунизъм-антикомунизъм. В статията се твърди, че липсата на институционализация е основна черта на българската партийна система. Анализът показва, че и партиите, и партийната система имат ниски нива на консолидация и стабилност. Това се дължи на засилването на популисткия дискурс в обществото и възникването на нови популистки партии, които печелят голяма електорална подкрепа.

Abstract: The article examines the characteristics of the party system in Bulgaria after the exhaustion of the cleavage communism-anti-communism. The article argues that the lack of institutionalization is a key feature of the Bulgarian party system. The analysis shows that both the parties and the party system have low levels of consolidation and stability. This is due to the strengthening of the populist discourse in society and the emergence of new populist parties that are gaining great electoral support.

9. Любенов, М. Картелизация и популизъм: ефекти върху партийните системи в Европа. В: *Интереси, ценности, легитимност: международни, европейски и национални измерения (Сборник с доклади)*. Издателски комплекс – УНСС, 2020, с. 186-193, ISBN 978-619-232-330-1

Резюме: Статията разглежда засилването на популизма в Европа в резултат на картелизацията на партийните системи. Следвайки Катц и Меър са разгледани три типа картел – картел между партиите и държавата; междупартиен картел; картел в европейските институции, посредством националните и европейските транснационални партии. Един от ефектите на картелизацията е появата на антикартелни популистки партии, болшинството, от които са радикални по своята същност. Това води до поляризация в партийните системи.

Abstract: The article examines the rise of populism in Europe as a result of the cartelization of party systems. Following Katz and Mair, three types of cartel have been considered – a cartel between parties and the state; intra-party cartel; a cartel in the European institutions through national parties and transnational European parties. One of the effects of cartelization is the emergence of anti-cartel populist parties, most of which are radical in nature. This leads to polarization in party systems.

10. Любенов, М., Медийни и дигитални партии. В: *Реторика онлайн*, бр. 1/2020, <https://rhetoric-bg.com/2020/12/10/%D0%BC%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D0%B9%D0%BD%D0%B8-%D0%B8-%D0%B4%D0%B8%D0%B3%D0%B8%D1%82%D0%B0%D0%BB%D0%BD%D0%B8-%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%B8/>

ISBN 2738-7860

Резюме: Целта на статията е да разгледа новите форми на партийна организация – медийни, предприемачески и дигитални партии, които доведоха до промяна в европейските партийни системи и засилиха популизма. Ръстът в появата на нови партии през последните 20 години има едно просто обяснение – политическите предприемачи имат на разположение много по-широк кръг от източници и ресурси, чрез които може да се създаде партия. Телевизията, социалните мрежи и финансовите ресурси на даден предприемач разширяват кръга от възможности за създаване на партии. Мейнстрийм партиите са движени от инерцията на традиционните форми за политическа комуникация, докато партиите, създадени в епохата на социалните медии, използват предимно новите иновативни технологии за пропаганда и политически маркетинг.

Abstract: The article aims to explore new forms of party organization, such as media, entrepreneurial and digital parties, which have led to a change in the European party systems and have helped to reinforce populism. Identifying the reasons for the rising number of new parties in the past 20 years is simple. As today's political entrepreneurs have at their disposal a much wider range of tools through which a party can be created – television, social networks, and increased financial resources – they have broader opportunities to establish new parties. Mainstream parties are driven by the inertia of traditional forms of political communication, while parties created in the age of social media mainly use new innovative technologies for propaganda and political marketing.

11. Lyubenov, M. **The Political parties played a major role on the Bulgaria's EU and NATO accession.** In: *Euro-Atlantic integration of Ukraine: the way to democracy*. Kiev, 2009, pp. 37-40, ISBN 978-966-8875-46-5

Резюме: Статията анализира ролята на политическите партии за присъединяването на България към НАТО и ЕС. Партиите са тези, които са в състояние да формулират и налагат дневния ред, а също така да оказат влияние върху нагласите на гражданите като цяло. Дълбоките кливиджи на украинската партийна система са съществена пречка за постигането на консенсус по отношение на основните политически приоритети на страната. Кливиджите също така са предпоставка за ниското ниво на предсказуемост по отношение на това какво може да се очаква от украинските партии, техните цели, позиции и принципи.

Abstract: This article analyses the role of the political parties for Bulgaria's accession to NATO and EU. It is the parties that are capable of formulating and imposing the agenda, and it is also the parties that can have an impact on attitudes of the citizens at large. The deep cleavages of the Ukrainian party system are a substantial obstacle for reaching consensus with respect to the principal political priorities of the country. The cleavages are also the reason for the low level of predictability in terms of what can be expected from the Ukrainian parties, their objectives, stances, and principles.